

Максим Савчук

*КОМЕНТАРІ НЕОБОВ'ЯЗКОВІ
ДОВІРЯЙ ДОКУМЕНТАМ
ДОСТАТНЬО І ДВОХ ДЖЕРЕЛ*

**ЗАВЖДИ
СУМНІВАЙСЯ**

*КОМЕНТАРІ НЕОБОВ'ЯЗКОВІ
МОЖНА Й БЕЗ ФАКТЧЕКУ
ДОСТАТНЬО І ДВОХ ДЖЕРЕЛ*

Посібник для журналістів(-ок)-розслідувачів(-ок),
у яких усе тільки починається

ЗМІСТ

Про автора.....	3
П'ять абзаців вступу.....	4
Сила сумнівів.....	5
Шукати приховане.....	7
Бути самоорганізованими.....	8
Про джерела і сліпих кошенят.....	10
Це наче підготовка до вбивства, але ні.....	12
Треба перевіряти все.....	14
Про колаби.....	15

ПРО АВТОРА

Максим Савчук — журналіст-розслідувач агенції «Слідство.Інфо», керівник відділу розслідувань БРЦ, ментор Kyiv Media School. Автор книги «1937» про політичну та бізнесову діяльність Віктора Медведчука після Революції гідності.

Народився у селищі Баришівка на Київщині. Здобув освіту інженера в Національному транспортному університеті та філолога в Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова.

У 2015 році розслідування «Questions Raised Over Poroshenko's Role In Valuable Kyiv Land Deal» («Таємниці землі президента Порошенка») потрапило у шортліст конкурсу Асоціації міжнародного мовлення (AIB)¹.

Переможець конкурсу журналістських розслідувань ім. В. Сергієнка (2019 рік) з матеріалом «Зелена родина ру»² (про кінобізнес Володимира Зеленського у Росії).

У 2020 році здобув друге місце на конкурсі журналістських історій DataUp з матеріалом «Американська мрія Віктора Медведчука» (співавтори — Любомира Ремажевська та Олександр Чорновалов).

Розслідування «Американська мрія Віктора Медведчука» перемогло на Національному конкурсі журналістських розслідувань. Оголошення переможців та нагородження відбулося під час фестивалю розслідувальної журналістики «Межигір'яфест» у колишній резиденції експрезидента-втікача Віктора Януковича у вересні 2021 року³.

Матеріал про «Агенцію соціального дизайну» (кремлівську фабрику фейків), підготований спільно з виданнями Süddeutsche Zeitung, NDR, WDR, Delfi, Profil, Dossier Center, Fronststory/Vsquare, DR, Shomrim, De Standaard та NRC, потрапив у шортліст німецької премії Stern Preis у 2025 році⁴.

---

¹ AIBs international broadcasting awards (<https://theaibs.tv/wp-content/uploads/2010/03/AIBs-2015-shortlist-240915.pdf>)

² Музей Революції Гідності (<https://maidanmuseum.org/uk/node/885>)

³ «Детектор медіа» (<https://detector.media/community/article/191727/2021-09-04-ogolosheno-peremozhtsiv-natsionalnogo-konkursu-zhurnalistskykh-rozsliduvan-2021-roku>)

⁴ Stern Preis (<https://sternpreis.stern.de/wettbewerb/shortlist-2025>)

П'ЯТЬ АБЗАЦІВ ВСТУПУ

Розслідувальна журналістика — для тих, хто сумнівається. Для тих, хто не приймає відповіді «тому що так». Хто тричі перевіряє, чи замкнені двері. Хто запам'ятовує ціни на полицях, аби потім проконтролювати, що такі ж відобразяться на екрані каси самообслуговування. Це не недовіра, а звичка перевіряти та не довіряти. Це потреба бачити картину цілісно, а не фрагментарно.

Розслідувальна журналістика — для тих, хто читає дрібний шрифт у контрактах. Хто помічає, що цифри не сходяться, а прізвища повторюються. Це про людей, які розуміють, що кожна офіційна заява може містити приховану мотивацію, а справжні відповіді рідко лежать на поверхні (їх треба шукати та вимагати).

А, можливо, все не так. Я почав сумніватися в щойно написаному. Щонайменше тому, що не знаю, чи є наукове дослідження, яке доводить: журналісти-розслідувачі кілька разів перевіряють, чи двері замкнено. І з експертами я не спілкувався, не консультувався і не радився. І навіть не знаю, чи є такі експерти.

Словом, цей текст навряд чи пройшов би фактчекінг. Але оскільки це були просто чотири абзаци вступу, а не розслідування, то я не буду нічого переписувати.

Ну і п'ятий абзац. Далі я ділитимуся спостереженнями та знаннями, набутими протягом 16 років роботи у журналістиці розслідувань. Це точно не істина в останній інстанції, але, сподіваюся, хендбук буде корисним для тих, у кого все тільки починається.

СИЛА СУМНІВІВ

Я думаю, що ставити все під сумнів і не вірити людям — корисно для професійного розвитку.

Перший приклад. Найрезонансніше розслідування з тих, що я готував, — про бізнес Володимира Зеленського у Росії⁵. У нього понад три мільйони переглядів на YouTube⁶, а фраза «Я вам нічого не должен» стала мемом.

І це відео просто не з'явилося б, якби у січні 2019 року не збіглися три компоненти: по-перше, професійна звичка ставити під сумнів усе почуте, по-друге, мені було нудно і, по-третє, я подивився тригодинне інтерв'ю Володимира Зеленського з Дмитром Гордоном. Увагу привернуло одне із зізнань тоді ще шоумена: «Наша філія була однією з небагатьох компаній, українських компаній з представництвом у Росії... Це все було до 2014 року. Ми закрили бізнес, який приносив дуже багато, плоди реальні»⁷. Я вирішив це перевірити. Виявилось, Зеленський сказав неправду. На те, щоб це встановити, знадобилося дві години роботи з реєстрами Росії, Кіпру та України. Розслідування змусило кандидата в президенти просити вибачення⁸ і заявити про вихід з бізнесу⁹.

Другий приклад. У січні 2015 року пресслужба мережі будівельних гіпермаркетів «Епіцентр» повідомила¹⁰, що згортає роботу на окупованих Росією територіях України. Якби я просто в це повірив, а не почав перевіряти (нехай це і сталося аж через 8 років після виходу того пресрелізу), не було б і ще одного розслідування. Про те, що компанії «Епіцентр» і «Нова лінія» (якими володіють народний депутат України Олександр Герєга та його дружина Галина Герєга) з 2014 року і до кінця липня 2022-го щомісячно виплачували зарплату Геннадію Гальчуку. А він — колишній директор гіпермаркету «Епіцентр» у Макіївці, який після 2014 року залишився на окупованій частині Донеччини, продовжив управляти створеною замість «Епіцентрів» мережею «Галактика», вступив у партію «Единая Россия» і співпрацював з російською адміністрацією¹¹.

Ну і третій приклад. Про власників телеканалу «112 Україна». Коли влітку 2018-го в його етері значно почастишали згадки про Віктора Медведчука в позитивному світлі, на

---

⁵ «Зелена родина Ру» (<https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29715747.html>)

⁶ «Зелена родина ру». Кінобізнес Зеленського у Росії (https://www.youtube.com/live/_zflkehNN_M)

⁷ Володимир Зеленський. 1–3, В гостях у Гордона, 25.12.2018

⁸ Зеленський вибачився перед «Схемами» і прокоментував розслідування щодо його бізнесу в Росії (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-schemes-vidpovid-zelenskogo-schemam/29717181.html>)

⁹ Після розслідування «Схем» Зеленський заявив про вихід зі складу акціонерів кіпрської компанії-власника кінобізнесу в Росії (<https://www.radiosvoboda.org/a/schemes-news-zelenskiy-vykhid-z-kiprskoyi-kompaniyi/29728314.html>)

¹⁰ Епіцентр сворачивает работу в Донбассе (<https://biz.liga.net/all/nedvizhimost/novosti/epitsentr-svorachivaet-rabotu-v-donbasse->)

¹¹ Герєги 8 років платили зарплату управителю «Епіцентрів» на Донеччині, який перевів цей бізнес «під Росію» — «Схеми» (<https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-epitsentr-herehy-dnr/32640992.html>)

медіаринку заговорили про те, що лідер проросійського руху «Український вибір» придбав цей телеканал. Однак Медведчук усіяко це заперечував¹². Розуміючи, що заявам політика довіряти можна, але все ж не варто, «Схеми»¹³ почали досліджувати структуру власності «112 Україна». За документами канал належав громадянину Німеччини Едуарду Катцу. Його ж представили аудиторії як нового власника. Але під час розслідування виявилось, що Катц — підставна особа. Він мешкає у віддаленому селі в німецькій глибинці, разом із дружиною заробляє на життя перепродажем уживаних автомобілів. А от у нового менеджменту телеканалу «Схеми» виявили тісні зв'язки з політсилою Віктора Медведчука¹⁴.

Якщо коротко:

не вірити на слово — одна з важливих якостей, яку варто в собі виховувати. Скепсис захищає від маніпуляцій, дозволяє помічати те, на що інші можуть не звертати увагу. Завдання журналіста/–ки — не просто слухати, а й ставити під сумнів та перевіряти.

---

¹² Медведчук отрицает покупку телеканалов «112 Украина» и NewsOne (<https://web.archive.org/web/20180619111656/https://vesti-ukr.com/politika/292848-medvedchuk-otritsaet-pokupku-telekanalov-112-ukraina-i-newsone>)

¹³ Проект журналістських розслідувань Радіо Свобода

¹⁴ Хто купив телеканал «112 Україна»? (<https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/29439621.html>)

ШУКАТИ ПРИХОВАНЕ

Тут варто зробити крок назад, бо важливо розібратися з визначеннями, з базою. Часто трапляється, що журналістським розслідуванням називають матеріали, написані в інших жанрах. Найчастіше це аналітичні статті. У чому різниця?

Аналітичний матеріал базується на вже доступних фактах і подіях. Його головна мета — допомогти читачеві/—ці розібратися в темі, показати причинно-наслідкові зв'язки, проаналізувати ситуацію і тенденції.

Журналістське розслідування — це жанр, у якому журналіст/—ка самостійно викриває факти, які спеціально приховують і які мають суспільну вагу. Часто це стосується корупції, зловживання владою чи інших злочинів і порушень. Розслідування потребує тривалого збору доказів, аналізу документів, перевірки інформації, отриманої від джерел. Часто це дуже тривалий процес. Над одним матеріалом можна працювати понад рік (наприклад, робота над розслідуванням про постачання нафтопродуктів із заводу Віктора Медведчука у США тривало більш як два роки¹⁵).

Журналістські розслідування можуть дати голос тим, хто не має можливості говорити відкрито, формують обізнану та відповідальну громадськість. Така журналістика зміцнює основи демократії, бо створює механізми стримування зловживань і забезпечує прозорість у прийнятті рішень.

У недемократичних суспільствах немає журналістів(—ок)—розслідувачів(—ок), не існує незалежних редакцій. Диктатура априорі не може цього допустити: вона або саджає за ґрати, або нав'язливо підштовхує до еміграції. Тому можливість проводити у країні журналістські розслідування є своєрідним тестом на демократичність.

Якщо коротко:

журналістське розслідування відрізняється від аналітичного матеріалу тим, що базується не на вже відомих фактах, а на викритті прихованої інформації, важливої для суспільства.

---

¹⁵ «Американська мрія» Віктора Медведчука. Як проросійський політик-бізнесмен під санкціями освоює ринок нафтопродуктів у США (<https://www.radiosvoboda.org/a/schemes/30813229.html>)

БУТИ САМООРГАНІЗОВАНИМИ

Робота журналіста(-ки)-розслідувача(-ки) подібна до праці слідчого/-ї: формулювання однієї чи декількох гіпотез, збір доказів, пошук відповідей на запитання: хто, як, коли, чому? Але інструментів і можливостей у журналіста/-ки менше. Не можна, наприклад, прийти з обшуком, отримати доступ до комп'ютера і телефону, прочитати все листування та історію браузера. Хоча, визнаю, іноді журналісти/-ки дістають і це. Від джерел чи в інший спосіб.

Правильно організувати роботу, побудувати таймлайн — важливо, особливо на початковому етапі, коли ще взагалі не зрозуміло, вийде розслідування чи ні.

З особистого досвіду: найгірший варіант — це тримати весь кейс виключно в голові та починати ретельно працювати із зібраними доказами вже на етапі написання тексту чи сценарію розслідування. Бо може виявитися, що гіпотеза не підтверджується на фінальному етапі.

Тому я зазвичай працюю з трьома текстовими файлами.

Перший — це файл ресьорчу, така собі чернетка. У ньому можуть бути хаотично накидані важливі посилання, замітки. Знаю людей, у яких цей файл був на 140 сторінок — з фотографіями, скриншотами, таблицями, фрагментами тексту.

Другий — саммарі (коротке резюме). У ньому події, знахідки та інформація про людей вписані у вигляді сухої довідки в хронологічному порядку, з гіперпосиланнями на докази, сторінки в соцмережах (бажано ще й заархівувати всі лінки, бо поки справа дійде до релізу, щось може безслідно зникнути). Саммарі, як і файл ресьорчу, постійно доповнюється, але виключно важливими деталями, що впливають на вашу історію. Це зручно і для самого/-ї журналіста/-ки, і для редакторів/-ок, які у будь-який момент можуть відкрити резюме і швидко зорієнтуватися, на якому етапі кейс. Користь саммарі ще й у тому, що коли потрібна допомога розслідувачів/-ок з інших країн, то їх легко ввести у курс справи: не треба пояснювати все на пальцях під час зумів, достатньо просто надіслати документ.

Третій файл — це пітч-форма. На зразок тієї, якою послуговуються в OCCRP¹⁶. Вона містить найповнішу інформацію: дату публікації розслідування, попередню назву матеріалу, автора/-ку, оцінку важливості теми (чому ми про це розповідаємо?), контекст (що відомо наразі, які видання до нас досліджували цю тему?), гіпотези, програму-мінімум (яка найменша знахідка нам потрібна, аби опублікувати розслідування?) та програму-максимум (той самий суперваріант, коли зірки зійдуться так, що це буде найрезонансніше розслідування у вашому житті).

---

¹⁶ Organized Crime and Corruption Reporting Project (Проект з розслідування організованої злочинності й корупції) — це міжнародна некомерційна журналістська організація, яка спеціалізується на розслідуваннях злочинності, корупції, відмивання грошей і фінансових схем по всьому світу

Найголовніша складова пітч-форми — таблиця критичних елементів. Вона складається з таких колонок: «Критична інформація» (які основні моменти (критичні пункти) необхідно логічно довести, щоб гіпотеза підтвердилася?), «Знахідки» (докази, що підтверджують критичну інформацію з гіперлінками), «План розслідування» (що ще необхідно зробити для підтвердження критичної інформації?). Остання колонка — «Чи доведена критична інформація?» — заповнюється редактором/-кою, який/-а оцінює переконливість і достатність знайдених доказів. Наприкінці пітч-форми — список героїв(-нь)/фігурантів(-ок) розслідування та експертів/-ок (з вказаними контактами), інтерв'ю з якими треба провести.

Завдяки цим трьом файлам робота над розслідуванням стає системною і зрозумілою як для самого/-ї журналіста/-ки, так і для редакторів/-ок та фактчекерів/-ок.

Якщо коротко:

робота над журналістським розслідуванням вимагає самоорганізації. Для того, щоб не втратити важливі деталі та докази, варто працювати з трьома документами: файл ресьорчу, саммарі та пітч-форма з таблицею критичних елементів. Такий підхід дозволяє проводити розслідування системно й ефективно.

ПРО ДЖЕРЕЛА І СЛІПИХ КОШЕНЯТ

«Хлопці, ви без джерел — сліпі кошенята, треба мати джерела», — часто повторював на початку 2010-х автор і ведучий проєкту «Знак оклику»¹⁷ Артем Шевченко, коли розумів, що в етер піде не розслідування, а в кращому випадку аналітика, якій місце у новинному тижневику, а не в програмі «безкомпромісних журналістських розслідувань» (так себе позиціював проєкт).

Ця думка і досі популярна у професійному середовищі. Часто можна почути, що якщо у журналіста/-ки багато хороших знайомих серед політиків/-инь, правоохоронців/-ниць та чиновників/-ць — це гарантія того, що будуть і ексклюзивні документи, й інсайти, а значить — резонансні матеріали.

Суб'єктивно — джерела для журналіста/-ки важливі. Але не сказав би, що виключно кількість і якість цих джерел визначають рівень журналіста(-ки)-розслідувача(-ки). Є редакції, що працюють лише з відкритими чи, скажімо так, напіввідкритими даними, але теми розписані на пів року вперед.

Втім, є інформація, яку неможливо отримати у відповідь на запит чи знайти у реєстрах. Потрібна людина з особливим доступом. Тому варто знайомитися, вибудовувати комунікацію, ходити на каву, при цьому зберігаючи дистанцію. Джерело не повинне впливати на роботу журналіста/-ки, вичитувати матеріали, перетворюватися на другого/-у редактора/-ку чи перетворювати розслідувача/-ку на інструмент для зведення рахунків з конкурентами або ворогами. Завдання журналіста/-ки — не стати другом/подругою джерела, а залишатися незалежним/-ою посередником/-цею між фактами та суспільством.

З власного досвіду: якщо працювати чесно і віддано, то інсайтери самі захочуть поділитися інформацією, якої вам бракує.

Наприкінці 2014-го «Схеми» опублікували розслідування про те, що президент Петро Порошенко хоче зводити стіну на історичних землях без дозволу Міністерства культури¹⁸. Наступного дня після релізу мені зателефонував невідомий. Сказав, що я розповів лише частину історії, а він готовий принести документи, що покажуть більший масштаб зловживань.

На зустріч прийшов чоловік на милицях і з текою під рукою. Коли я запитав, чому він вирішив допомогти, ще й ризикуючи (оточення президента могло його вирахувати), отримав відповідь: «Коли я побачив, як він публічно принизив тебе на пресконференції, сказавши: «журналіст не розібрався», то мені захотілося допомогти. Я зламав ногу, але

---

¹⁷ «Знак оклику» — програма журналістських розслідувань українського телеканалу ТВі, що виходила в етер із 2008 по 2014 рік

¹⁸ «Таємниці землі президента Порошенка» (<https://www.radiosvoboda.org/a/26762725.html>)

вирішив не переносити зустріч, бо це справді важливо».

Документи вказували на те, що гектар елітної землі Київрада безоплатно передала у власність структурі, пов'язаній з Петром Порошенком. Другу частину розслідування «Схеми» опублікували у 2015-му¹⁹. З джерелом, яке принесло важливі документи, ми спілкуємося й досі.

Якщо коротко:

джерела — важливий інструмент у роботі журналіста(-ки)-розслідувача(-ки), але не єдиний критерій його/її професіоналізму. Водночас у ситуаціях, коли потрібен інсайт чи ексклюзивні документи, критично мати комунікацію з людьми, що мають доступ до закритої інформації. Така співпраця має будуватися на довірі, але джерело не повинне впливати на зміст розслідування чи використовувати журналіста/-ку в особистих цілях.

---

¹⁹ «Царське село Порошенка» (<https://www.radiosvoboda.org/a/26848715.html>)

ЦЕ НАЧЕ ПІДГОТОВКА ДО ВБИВСТВА, АЛЕ НІ

Інтерв'ю в журналістських розслідуваннях дуже важливі, їх можна поділити на декілька типів: з викривачем проблеми або злочину (джерелом), експертом/–кою (юристом/–кою або іншою обізнаною особою, яка допомагає розібратися у темі), а також з людиною, яка, за свідченням зібраних доказів, є відповідальною за злочин чи інше порушення, про яке ви хочете розповісти (генеральне інтерв'ю).

Генеральне інтерв'ю не тільки дозволяє дотримуватися стандартів балансу й об'єктивності, а й часто стає важливим джерелом інформації, що може кардинально вплинути на ваш матеріал. Наприклад, антигерой/–їня може надати документи чи пояснення, які спростують головну версію.

Запрошення на генеральне інтерв'ю — важливий етап, який потребує обережності й трохи тактичного підходу. Зазвичай я спочатку надсилаю лист із проханням про інтерв'ю через пресслужбу або на особисту пошту фігуранта/–ки. Під час запрошення необхідно окреслювати загальну тему розмови і не надсилати заздалегідь повний список запитань. Тут головне — бути наполегливими: телефонні дзвінки й нагадування дуже допомагають. Саме інтерв'ю слід починати здалеку, поступово підводячи фігуранта/–ку до гострих моментів розмови.

Але якщо є високий ризик, що людина може «заягти на дно» й ухилятися від спілкування, то не раджу запрошувати на інтерв'ю. Варто одразу готуватися до плану Б. План Б — це інтерв'ю зненацька. Для того, щоб усе пройшло вдало, потрібно добре підготуватися. (Так, далі може здатися, що це підготовка до вбивства, але ні: все лише для того, щоб поставити запитання й отримати відповіді). Варто зібрати базову інформацію: дізнатися, де людина працює, живе, які місця часто відвідує. Це може бути улюблена кав'ярня, спортзал або навіть маршрут до роботи. Після цього — розвідка на місцевості: подивитися, як виглядає локація, чи є можливість спокійно підійти із запитанням. Дуже важливо заздалегідь чітко сформулювати головне запитання — те, яке точно встигнете поставити навіть у найнезручніших умовах. Воно має бути чітким та коротким. Не виключено, що співрозмовник/–ця зупиниться і погодиться говорити пів години чи годину, і вдасться поставити десять запитань, але головне — поставити ключове. І ще: обов'язково тримайте посвідчення на видноті та представтеся. Антигерой/–їня має одразу зрозуміти, що ви журналіст/–ка.

Якщо коротко:

найважливіше інтерв'ю в розслідуваннях — генеральне, з антигероем/–інею. До нього треба ретельно готуватися, чітко сформулювати головне запитання.

ТРЕБА ПЕРЕВІРЯТИ ВСЕ

На моє глибоке переконання, фактчекінг — це обов'язковий етап підготовки журналістського розслідування до публікації. Незалежно від досвіду автора/-ки, у текстах майже завжди трапляються фактичні помилки. І це нормально. Головне — їх виявити та виправити до, а не після виходу матеріалу.

Журналіст/-ка, фокусуючись на основній версії, може свідомо чи несвідомо ігнорувати або не помічати деталі, що їй суперечать. Журналіст/-ка також може помилитись у простих речах — цифрах, іменах, датах або хибно вважати припущення фактом (якщо твердження неможливо перевірити — це не факт).

Фактчекер/-ка — це такий/-а собі незалежний/-а контролер/-ка якості. Його/її завдання — перевірити кожне твердження, імена, дати, цитати, статистику, зображення, графіку, а в разі аудіо- чи відеOVERSII — навіть музику та тон озвучки, що формують настрій і можуть впливати на сприйняття інформації. На мою думку, фактчекер/-ка має бути у кожному проєкті журналістських розслідувань. Фактчекером/-кою може бути одночасно і редактор/-ка, але перевіряти факти хтось обов'язково мусить.

Чи траплялися у мене особисто випадки, коли фактчекер/-ка врятував/-ла текст від грубих помилок? Так, неодноразово. Чи мав я проблеми із судами та героями/-їнями матеріалів, бо розслідування не проходило ретельної перевірки? Теж було. На жаль.

Якщо коротко:

фактчекер/-ка — не ворог журналіста/-ки, а його/її союзник/-ця. Він/Вона захищає репутацію і вберігає від судових процесів.

ПРО КОЛАБИ

Якби мене запитали: «Яка користь від колаборацій особисто для тебе? Що тобі дали ці годинні мітинги, скайпи і зуми з журналістами/–ками з інших країн?», я відповів би, що вивчив на розмовному рівні іноземну мову. Щоправда, білоруську. І навіть включався в прямий етер, використовуючи виключно її. Не знаю, чи це спрацює, наприклад, з китайською чи норвезькою, але з білоруською спрацювало через півтора року активної співпраці з «Білоруським розслідувальницьким центром» (БРЦ)²⁰.

А тепер декілька реальних кейсів, які показують не лише особисту, а й суспільну користь від співпраці редакцій з різних країн.

Журналісти/–ки норвезького видання NRK намагалися довести, що місцева компанія-виробниця автозапчастин Kongsberg Automotive постачає свою продукцію в Росію, але їм бракувало доказів. «Схеми» отримали від джерела інформацію з митних декларацій РФ. Після виходу статті²¹ норвезька поліція розпочала власне розслідування. Воно стало першим в історії країни, що стосувалося обходу санкцій.

БРЦ працював над розслідуванням про перевалку підсанкційних калійних добрив у порту Санкт-Петербурга. Цим займалася компанія Dimicandum Invest Holding, зареєстрована на Кіпрі, і все вказувало на те, що її власники — підставні особи. Шансів встановити реального організатора обладнання були мінімальними. Але журналісти «Схем» пошукали Dimicandum Invest Holding в українському судовому реєстрі. Виявилось, що правоохоронці знайшли печатку цієї фірми під час обшуків у одного львівського бізнесмена. А крім печатки — документи заступника екскерівника Управ справами президента Республіки Білорусь. Це стало однією з ключових знахідок і допомогло встановити справжнього бенефіціара обладнання²².

Німецькі медіа Süddeutsche Zeitung, NDR і WDR отримали витік внутрішніх документів «Агенції соціального дизайну» або «АСД» — підсанкційної в ЄС та США організації, яка працює на замовлення адміністрації президента Російської Федерації. До аналізу документів долучилося більше десятка видань з різних країн. Усі медіа опублікували свої матеріали в один день²³, що спричинило міжнародний резонанс. Через півтора місяця головний ідеолог «АСД» потрапив під санкції США²⁴.

---

²⁰ Інтернет-медіа, що спеціалізується на журналістських розслідуваннях та аналітиці, визнане режимом Олександра Лукашенка «екстремістською організацією» (<https://investigatebel.org>)

²¹ Forbudte reservedeler til Russland (https://www.nrk.no/norge/xl/norske-bil-deler-selges-til-russland-_kan-brukes-i-krigen-1.17209874)

²² The trail leads to Sheiman. BIC uncovers schemes to evade sanctions on fertiliser and luxury car sales (<https://investigatebel.org/en/investigations/sheyman-lux-avto-i-udobreniya>)

²³ Темники, меми, «реєстр фейків та допреальності». Як працює агенція-підрядник Кремля із дезінформації (<https://www.radiosvoboda.org/a/skhemy-kreml-dezinformatsiya-asd-hambashydzhe/33121898.html>)

²⁴ Office of Foreign Assets Control (<https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20241030>)

Якщо коротко:

колаборації корисні з кількох причин. По-перше, це зменшує навантаження на розслідувачів/-ок. Якщо дуже буквально — можна витратити два чи три робочі дні для того, щоб зрозуміти принципи роботи реєстрів, наприклад, Литви. А можна просто попросити це зробити литовських партнерів/-ок, які отримають необхідний витяг у рази швидше. По-друге, журналісти/-ки вчать одне в одного, переймають методи аналізу даних, верифікації, фактчекінгу. Зрештою, просто знайомляться з тим, як працюють інші редакції, і можуть запозичувати найкраще. По-третє, одночасна публікація у кількох країнах посилює резонанс, розслідування поширюється серед аудиторії, до якої вам не вдалося б дотягнутися без іноземних партнерів. Ну і, звичайно ж, міжнародний розголос може підштовхувати правоохоронні органи до дій.

Kyiv Media School (KMS) — медіашкола, заснована Media Development Foundation у лютому 2024 року, з місією виховати нове покоління кваліфікованих журналістів та медіапрофесіоналів. В епоху цифрових змін і на тлі війни ця місія набуває особливого значення: вторгнення росії посилило потребу в якісних журналістських кадрах, адже українські голоси мають бути почуті, а регіони потерпають від «новинних пустель» KMS прагне заповнити цю прогалину, поєднуючи етичні стандарти з передовими практичними навичками, щоб сприяти розвитку прозорого, інноваційного та етично орієнтованого медіасередовища в Україні.

За перший рік діяльності Школа реалізувала дев'ять освітніх програм — від довготривалої програми з медіаменеджменту до короткострокових курсів із журналістики рішень, травми, розслідувань та новин. Загалом проведено понад 1000 годин лекцій, до яких долучилися більш ніж 120 провідних медіаекспертів. Навчання комбінує онлайн- та офлайн-формати, забезпечуючи практичний досвід через проектну роботу та наставництво. Випускники KMS уже застосовують отримані знання на практиці: створюють медіастратегії для своїх редакцій і публікують резонансні матеріали в провідних виданнях України. Для учасників навчання безплатне завдяки підтримці донорів, що дозволяє залучати найкращих студентів з усієї країни.

Kyiv Media School наголошує на інноваційності та динамічності освітнього процесу — впроваджує інтерактивні воркшопи, експериментує з новими форматами навчання. Школа також сформувала активну спільноту медіафахівців через галузеві події та нетворкінг. KMS тісно співпрацює з провідними українськими медіа (зокрема, «Українська правда» і «Суспільне») та міжнародними організаціями й освітніми центрами, аби постійно оновлювати програми відповідно до глобальних викликів та впроваджувати найкращі світові практики. У час кризи та змін Школа стала осередком підтримки журналістів і лабораторією нових підходів, готуючи стійке й прогресивне покоління медіалідерів для України.

Матеріал був підготовлений в рамках проекту «Школа журналістських розслідувань в регіонах», який реалізується Media Development Foundation за підтримки Антикорупційна ініціатива ЄС (EUACI) — провідна антикорупційна програма в Україні, що фінансується ЄС, співфінансується і впроваджується Міністерством закордонних справ Данії. Думки та погляди, висловлені в цьому матеріалі, не обов'язково відображають позицію EUACI, Європейського Союзу чи Міністерства закордонних справ Данії.